

En verden fri for atomvåpen

En verden uten atomvåpen er kanskje nærmere nå enn noen gang tidligere i de 70 årene disse inhumane masseødeleggelsesvåpnene har eksistert. Flere initiativer de siste årene gir grunn til optimisme.

Kampen mot atomvåpen ble tung å fortsette da den kalde krigen tok slutt og folk trodde at faren var over. Men det var den ikke. Atomvåpenstatene har fortsatt voldsomme arsenerer som kan bli brukt, enten med vilje eller ved uhell. Ifølge *Bulletin of the Atomic Scientists* er faren for at atomvåpen kan bli brukt større i dag enn under den kalde krigen. Deres «dommedagsklokke» (Doomsday Clock), som indikerer faren for en atomvåpenkatastrofe, er nå bare tre minutter på midnatt (1), mens den i 1990 var ti minutter på.

Samtidig gir flere nye initiativer de siste årene en viss grunn til optimisme. En viktig hendelse var da International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) ble stiftet i 2007. Her setter man søkelys på atomvåpnens inhumane virkninger og de moralske betenkeligheter ved dem. President Obamas tale i Praha i april 2009, da han for første gang erklærte at hans endelige mål er en verden uten atomvåpen, var også viktig (2).

I 2011 og senere har det høyeste organet i Røde Kors og Røde Halvmåne i flere uttalelser gjentatt og forsterket tidligere standpunkter om at atomvåpen er inhumane våpen som aldri under noen omstendighet må brukes (3, 4). Disse organisasjonene arbeider aktivt for at kravet om avskaffelse av atomvåpen skal følges opp på nasjonalt nivå i alle land hvor de har medlemsorganisasjoner. Norges Røde Kors og Røde Kors Ungdom har vært pådrivere for dette.

I mars 2013 inviterte den norske regjeringen til den første mellomstatlige konferansen noensinne om humanitære virkninger av atomvåpen. Det ble der slått fast at ingen av de 128 deltakerlandene hadde noe som helst apparat for å tilby hjelp til sine borgere i tilfelle et atomvåpenangrep, og at det heller ikke i noe land ville være mulig å bygge opp et adekvat apparat for slik hjelp (5).

Flere initiativer

I februar 2014 ble den mellomstatlige konferansen i Oslo fulgt opp med en ny konferanse i Mexico. Der deltok representanter for 146 stater, og det ble presentert ytterligere forskningsbaserte data, blant annet om dramatiske klimatiske virkninger også av en begrenset krig med bruk av atomvåpen (6).

Den foreløpig siste konferansen av dette slaget var i desember 2014 i Østerrike og samlet delegater fra 158 stater, deriblant USA og Storbritannia. Under konferansen ble det påvist at gjeldende internasjonale avtaleverk, herunder Ikke-spredningsavtalen og prøvestansavtalen, har juridiske huller

som må tettes ved at det forhandles frem et internasjonalt bindende forbud mot atomvåpen (7). Østerrike lovet, i det som blir kalt «The Austrian pledge», å arbeide for å få i gang forhandlinger om dette (8), mens Norge ennå sitter litt på gjerdet.

I løpet av 2014 har organisasjoner og enkeltpersoner, som den internasjonale sammenslutningen for fagforeninger (ITUC), Kirkenes Verdensråd, pave Frans, sammenslutningen av tidligere fredsprisvinnere, Desmond Tutu og Rotary International, gjentatt tidligere krav om avskaffelse av alle atomvåpen. ICAN-kampanjen, som vil ha forbud mot atomvåpen, har vokst og har nå tilslutning fra over 360 frivillige organisasjoner i 93 land.

I Norge har kampanjen og kravet om et forbud mot atomvåpen nå tilslutning fra 42 partnerorganisasjoner, for eksempel Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Care, Fagforbundet, Norsk medisinstudentforening, Norges Bondelag og Norges Fiskarlag.

I FN's hovedforsamling var det sist høst 155 av de 193 medlemslandene (mot 122 i 2013) som ga sin tilslutning til et gjentatt forslag fra New Zealand om avskaffelse av alle atomvåpen. Dette viser at det er en klart økende forståelse hos folk og i de fleste land for at atomvåpnens tid snart er forbi.

Legene og kampen mot atomvåpen

Generalforsamlingen til World Medical Association (WMA) arbeidet på sitt møte i Durban sist høst, etter forslag fra de yngre legene, frem et forslag til en resolusjonstekst som viser til atomvåpnens grufulle virkninger for mennesker og miljø og krever at det fremforhandles et forbud mot disse våpnene. I teksten heter det: «The WMA declarations of Geneva, of Helsinki, and of Tokyo make clear the duties and responsibilities of the medical profession to preserve and safeguard the health of the patient and to consecrate itself to the service of humanity. The WMA considers that it has a duty to work for the elimination of nuclear weapons.» (Hele teksten kan fås ved henvendelse til forfatteren.) Den foreslåtte resolusjonsteksten skal behandles av WMAs råd i Oslo i april og blir så forhåpentligvis lagt frem for godkjenning av generalforsamlingen til høsten.

International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) og dens medlemsorganisasjon Norske leger mot atomvåpen har siden starten i 1980 arbeidet for å spre informasjon om de humanitære virkningene av disse våpnene. IPPNW har de siste årene, i samarbeid med Røde Kors, ICAN og andre aktører, bidratt med konkret

medisinsk kunnskap om de humanitære virkningene av atomvåpen og dermed også til den positive utviklingen.

Ut fra det brede engasjementet i både stater og frivillige organisasjoner er det god grunn til å håpe og tro at atomvåpen snart kan bli forbudt – på linje med andre inhumane masseødeleggelsesvåpen som kjemiske og biologiske våpen, landminer og klasebomber. Når det har skjedd, vil atomvåpen bli enda mer stigmatiserte og ubrukelige enn de allerede er, og målet om en verden fri for atomvåpen vil være innen rekkevidde. Verdens leger og andre må bare fortsette å stå på en stund til.

Bjørn Hilt

bjorn.hilt@stolav.no

Norske leger mot atomvåpen

Bjørn Hilt (f. 1949) er overlege og professor II i arbeidsmedisin ved St. Olavs hospital/Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Han har i mange år vært med i styret for Norske leger mot atomvåpen og siden 2004 også hatt flere tillitsverv i den internasjonale moderorganisasjonen, som er International Physicians for the Prevention of Nuclear War, der han nå er styreleder. Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Litteratur

1. Meclin J. The bulletin at the young age of 70. *Bull Atomic Sci* 2015; 71: 10–12. <http://bos.sagepub.com/> [25.2.2015].
2. Remarks by President Barack Obama, Hradcany Square, Prague, Czech Republic. www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-President-Barack-Obama-in-Prague-as-Delivered [25.2.2015].
3. Council of Delegates 2011: resolutions adopted. <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/red-cross-crescent-movement/council-delegates-2011/council-delegates-2011-nuclear-weapons.htm> [25.2.2015].
4. ICRC. Nuclear weapons: Ending a threat to humanity. www.icrc.org/en/document/nuclear-weapons-ending-threat-humanity [25.2.2015].
5. Chair's summary: Humanitarian Impact of Nuclear Weapons. Oslo, 4–5 March 2013. www.regjeringen.no/en/aktuelt/nuclear_summary/id716343/ [25.2.2015].
6. Famine N. Two Billion People At Risk? www.psr.org/assets/pdfs/two-billion-at-risk.pdf [25.2.2015].
7. Statements and presentations to the third conference on the humanitarian consequences of nuclear weapons. www.reachingcriticalwill.org/disarmament-fora/hinw/vienna-2014 [25.2.2015].
8. Austrian pledge. www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abbruestung/HINW14/HINW14_Austrian_Pledge.pdf [25.2.2015].

Mottatt 19.2. 2015 og godkjent 25.2. 2015. Redaktør: Hanne Støre Valeur.

Publisert først på nett.